

Érdekes, hogy sok román kifejezés annyira meghonosodott nyelvünkben, hogy nem is jut eszünkbe az, hogy annak magyar megfelelője is van. Természetesnek találjuk, hogy bizonyos fogalmakat román szavakkal fejezünk ki. Egyik egyetemista ismerősöm nagy barátja a nyelvhelyességnek és magyarosságnak. Nemhogy az idegen szavakat, de még az ikes igék helytelen használatát sem engedte meg a szobában. Ugyanakkor a fentebb felsorolt román szavak jó részét ő is használta. A nyelvtisztaság ellen azonban a román szavak használatával is épügy vétünk, mint a többi idegen szavak használatával. Sőt, így még inkább vétünk, mert a román nyelvet jobban ismerjük, mint a többi idegen nyelveket, és így az előforduló román szavakat minden nagyobb nehézség nélkül helyettesíteni tudjuk megfelelő magyar szavakkal.

Márton Gyula.

Az ősök nevééről — másodízben.

Az Erdélyi Múzeum tavalyi folyamában (XLV: 1940. 81—82.) szó volt már egyszer az ősök nevééről. Ottan arra kértem volt a kérdés iránt érdeklődő olvasókat, hogy a maguk tudományát írják meg, hadd lássuk, miféle elnevezések használatosak itt-ott, az ország különböző vidékein.

Nem sokat vártam ettől a kéréstől, mert bármekkora is az érdeklődés manapság a szülék és nagyszülék iránt és bármennyire divatban is van a nyelvművelés, írásra nehezen szánja rá magát az embet. Élőszóval többen előhozták a kérdést véletlen találkozások alkalmával, levelet azonban csak kettőt kaptam: egyet dr. *Darkó Ákos* ref. egyházkerületi előadótanácsostól, egyet meg dr. *Zsákó Andor* budapesti ny. kir. törvényszéki bírótól. Az első a jogtudományban használt elnevezéseket sorolja föl *Kolosváry* Bálint magánjogi tankönyve alapján, így: az első törzs az örökhagyó, a második az örökhagyó szülei, a harmadik törzs a nagyszülei, a negyedik a szépszülei és az ötödik a dédszülők törzse. A másik az érdekesebb, mert egyebek mellett az élőnyelvben használt elődnevekről is szól.

Azok közül, akikkel személyesen beszéltem, újat dr. *Kelemen László* kórházi főorvos mondott. Elmondotta, hogy odahaza a családi házbán, Marosvásárhelyen így hallotta a nemzedékek rendjét: én az első íz vagyok, édesapám-édesanyám a második, nagyapám-nagyanyám a harmadik, *szülőnagyapám-szülőnagyanyám*¹ a negyedik íz, dédapám-dédanyám az ötödik, ükapám-ükanyám a hatodik íz, a hetedik pedig a szépapám-szépanyám. Az emlékezet és a névadás ebben az esetben is csak a hetedik ízig ér; ez a közölttem névsorral is nagyjában megegyezik, azzal a különbséggel mégis, hogy közbekelekedik negyedik íznek az új (nem újkeletű, csak az említett névsorhoz viszonyítva új) *szülőnagyapám-szülőnagyanyám*, továbbá azzal, hogy a hetedik íz ilyenformán nem az *ősapa-őszanya*, hanem a *szépapa-szépanyaa*, mely amott a hatodik íz neve.

A *szülőnagyapám* és *szülőnagyanyám* keletkezésére feltehető, hogy *szülémmagyapja*, *szülémmagyanyja* kifejezésből keletkezett a birtokos személyrag hátrahelyezésével, mint nevemnapja, lábamujja helyett *névnapom*, *lábujjam*. Hatással lehetett rá a *szülőapám*, *szülőanyám* kifejezés is.

A *Kelemen László* följegyzése már a kezemben volt, amikor a másodiknak említett levelet megkaptam. Nagyon megörvendtem neki, mert az imént elmondottakat részben megerősíti. Ime a levélnek erre vonatkozó része szó szerint: „Egy régi napló-

¹ Megjegyzem, hogy magam is hallottam *Ugron István* ny. meghatalmazott miniszter úrtól több ízben is ugyanilyen jelentésben *szülenagyapá-t* és *szülenagyanyá-t* emlegetni. (A szerk.)

ban láttam a *szüleapám* elnevezést. Az *Erdélyi Történelmi Adatok*-ban közölték ezt a naplót (Szerkeszti és kiadja gróf Mikó Imre. I. kötet. Kolozsvártt. Nyomatott az ev. ref. főtanoda betűivel. 1855.). — Ebben a kötetben van: Borsos Sebestyén krónikája 1490—1583., folytatta Nagy Szabó Ferenc 1580-tól kezdve 1658-ig — Nagy Szabó Ferenc *bévezető* szavaiiban elmondja, hogy édes anyjának édes apja volt Borsos Sebestyén és *szüleapámnak* nevezi őt. A naplóiírók mirosvásárhelyiek voltak. Három évvel ezelőtt egy torockói rokonunktól kérdeztük meg az ősök ott használatos elnevezését. Rokunk azt írta levelében, hogy Torockón a nagyapám neve *apó*, az *apó* apjának a neve *szülapám*, szülapámnak az apja pedig *szürke-szülapám*. A levél írója nem szól a női őskortól, de emlékszem, hogy az *anyó* is használatos és bizonyára a *szülaným* és *szürke-szülaným* elnevezés is megvan Torockón.

A naplóiíró Nagy Szabó Ferenc tehát a nagyapját, még pedig édes anyjának az apját mondja *szüleapám*-nak, talán szintén *szülemapja* helyett. Ez tehát a nagy-szüléknek újabb (nem a keletkezésére gondolok), immár negyedik elnevezése: *nagyapa*, *őregapa*, *jobbapa* (*jóbapa*) és *szüleapa*. A torockói *apó* sok helyütt ismeretes, másutt a *bapó*, illetőleg *bopó* használatos (*jób* + *apó* ~ *jóbabó* > *bapó*). A *szülapám* a *szüleapám*-ból rövidült meg egy szótaggal úgy, hogy két egymás mellé került magánhangzó közül az egyik, a nyomatékalan kiesett (mint *ifjuasszony*-ből *ifjasszony*, *gazdauram*-ból *gazduram*). Meglepő a *szürke-szülapám* *szürke* szava, eredete, a szemlélet és névadás módja egyelőre ismeretlen. Meglehet, hogy az *ősz*, a *szürke* hajra vonatkozik, csakhogy már a nagyapáknak is *ősz* hajuk szokott lenni.

Megvallattam Csűry Bálint Szamosháti Szótárát is és kitént, hogy ott, a Szamosháton csak öt ízet neveznek meg a következőképen: (én), apa-anya, nagyapanyaganya (*papó-nanó*), szépapa-szépanya, szépnagyapa-szépnagyanya. A *nanó* nagyanyó-ból lett egyszerejtéssel, a *papó* a *bapó*-nak változata lesz. Keletkezését elősegíthette a *nanó* két egynemű mássalhangzója is, meg a gyermeknyelvnek az a sajátsága, hogy szereti a mássalhangzó-ismétlést, sőt a szótag-ismétlést is. Föltűnő, hogy a *déd* (apa, anya) és az *üke* szó ismeretlen ebben a nyelvjárásban, ellenben a *dédunoka* (az unokának a gyermeke) megvan.

Nem ismertem eddig a *Balassa* József cikkét a Magyar Nyelvőről (LXVIII: 1939. 65—66. Az ősök elnevezései). Ebben röviden számbaveszi az ősök nevének régi adatait, azután így végzi: "... a nagyszülőket megelőző nemzedékek számára ma háromféle megjelölés van használatban: a *szépapa*, *dédapa* és *ükepa*. De mivel használatuk a múltban is ingadozott, helyes használatukat csakis közös megegyezéssel lehet megállapítani. A mai közhasználatban *dédanya*, *dédapa* a szülők szüleit jelenti; *ükeanya*, *ükepa* vagy *szépanya*, *szépapa* a szülők nagyszüleit. Tovább már nem mehetünk visszafelé a nemzedékek során külön elnevezésekkel. Ezeket már az *ősök* nevével foglaljuk össze".

Érdemes volna az egész magyar nyelvterületről összegyűjteni a rokonsági neveket. Egyelőre az erdélyiekkel is megelégedném, ezért megismétlem kérésemet: aki nem röstell egy kis fáradságot, szedje és írja össze őket és küldje meg az Erdélyi Múzeum szerkesztőségnek.¹

Brüll Emánuel.

Pityókos és még valami.

A pityókos-pityókás kérdéshez szeretnék röviden hozzászólni. Előljáróban csak annyit akarok megjegyezni, hogy én is inkább a *pityókos* alakot ismerem, a *pityókás* alakot ritkán hallottam.

¹ A szerkesztő érdemesnek tartja itt megjegyezni, hogy az Erdélyi Tudományos Intézet közelebről meginduló népnyelvi atlasz és szóföldrajzi munkájának körébe is beletartozik ez a fontos kérdés. Mindenképen érdekes lesz térképre vetítve látni a rokonsági elnevezések egyes alakjainak földrajzi elterjedését. Éppen azért üdvös volna, ha minél többen és minél több vidékről szólnának meg ebben az ügyben, hogy a gyűjtők már bizonyos tájékozódással indulhassanak el.